

Capitolul I

PERIOADA INTERBELICĂ, PRELUDIU AL DICTATURII 1920—1938

Motto:

*Cu politicieni venali și o țărănime
flămândă nu poți susține credința
într-o idee.*

OCTAVIAN GOGA

Analiza perioadei interbelice pornește cu un studiu imagologic concentrat asupra percepțiilor noastre despre acest interval celebru al istoriei noastre recente. Mai întâi, o precizare necesară înțelegerii unghiului din care este privită perioada de antecameră a regimului dictaturilor în România. Pentru a îndepărta orice confuzie, vom arăta că, și aici, demersul nostru nu urmărește distrugerea unor statui sau demitizarea unor personalități istorice. Ceea ce subliniem noi – cu probe – este că, pentru a legitima acțiuni și fenomene politice, istoriografia noastră a scos în relief personalități și evenimente, le-a mitizat și oferit ca hrană propagandistică cetățeanului, în timp ce alți eroi și evenimente adevărate au fost marginalizate,

ascunse sau interzise cunoașterii populare. Dovada trăiește în manualele noastre de istorie: sunt hiperbolizate figurile lui Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza, Ion Antonescu, Iuliu Maniu, a căror biografie și activitate politică sunt criticabile în foarte multe privințe. Escamotarea subiectului eroic face ca erou să fie numai Tudor Vladimirescu și să nu fie eroi marii boieri naționaliști care au gândit, finanțat și condus emanciparea modernă a Principatelor Române, plătindu-l, printre alții, și pe Tudor Vladimirescu. Mai erou ar fi Nicolae Bălcescu, mare patriot român, dar adept al scenariului francmasonic internaționalist, și lăsat în umbră să fie Avram Iancu, singurul mare conducător al românilor, pentru că era naționalist? Cuza este marele erou al Unirii Principatelor și al reformelor (catastrofale, de altfel), și nu Barbu Catargiu sau Lascăr Catargiu, care au pus țara asta pe picioare din haos, printr-o guvernare exemplară. Ministrul de finanțe Mavrogheni – un necunoscut. Eugeniu Carada – o figură stranie și atât. Tot astfel, Cuza, autorul unei lovituri de stat prin care a introdus un regim politic personal, este eroizat până la saturație, în timp ce „monstruoasa coaliție“, care a salvat sistemul democratic și a inaugurat în România regimul parlamentar, este și astăzi blamată, acuzată, ridiculizată. Cei doi mari Brătieni sunt doar vag percepuți de către români ca întemeietori de stat național unitar. Numai literatura, nu și opera politică a lui Eminescu sau Caragiale, strălucește în orice bibliotecă, în timp ce românului de astăzi continuă să i se întâmple exact ce scriau Eminescu și Caragiale în secolul al XIX-lea. Iuliu Maniu este marele luptător pentru unire – caz de falsificare grosolană a informației istorice – în timp ce Nicolae Bălan, Miron Cristea, Iuliu Hossu, Alexandru Vaida-Voevod sau chiar regina Maria apar ca personaje din decor. Nimeni nu știe, de exemplu, că organizatorul Marii Adunări de la Alba Iulia din 1918, în cele mai mici detalii, cu ordine și civilitate perfecte, producând astfel un eveniment

istoric autentic și curat, a fost Ioan Suciuc din Ineu. Unde sunt eroii aceștia și faptele lor adevărate?

Libertatea obținută după 1989 a permis unor istorici de substanță, unor cercetători cu operă, să investigheze și să publice informații care modifică substanțial imaginea cetățeanului român despre perioada interbelică, în general, și a felului cum a trecut România de la regimul democratic la dictatură, în particular. Dar chiar și astăzi sau mâine pot apărea mari surprize, care să modifice profund înțelegerea cursului vieții politice românești din ultimii 70–80 de ani. Începem deja să avem o serie de informații despre penetrarea spionajului Marilor Puteri la vârful clasei politice românești, precum și la conducerea superioară a statului. Deși s-au adunat destul de multe informații asupra activității de agentă sovietică a Elenei Lupescu, nu avem încă proba, multe documente importante fiind distruse sau încă în arhivele Rusiei. Poate că peste ani vom intra în posesia dovezilor care ar atesta controlul statului român de către URSS, începând cu primii ani ai deceniului patru, prin intermediul unei femei pe cât de remarcabile, pe atât de devastatoare pentru țara noastră.¹ Rolul lui Nicolae Titulescu în presiunile exercitate de francmasoneria străină asupra țării noastre nu a fost elucidat, cu toate că, în ciuda faimei de care s-a bucurat și se bucură marele diplomat român, rezultatele finale ale activității sale sunt cât se poate de discutabile. Când Titulescu a fost demis din funcția de ministru de externe, Gheorghe Tătărescu i-a desfășurat pe masă regelui Carol II harta Europei și i-a arătat situația reală a politicii externe

¹ Cunosco istorici de ținută care nu mai au dubii asupra apartenenței Elenei Lupescu la serviciile secrete sovietice, dar le este jenă să admită public că România s-a aflat sub controlul statului vecin și că a fost dirijată timp de decenii spre ocupația finală din 1944. Curajul acestor istorici este alterat și de teama de a nu intra în caruselul scenariilor, dintre care unele, chiar foarte adevărate, nu mai sunt crezute astăzi din cauza multitudinii de fabulații publice care ne-au parazitat luciditatea istoriografică.

românești: „Iată, sire, Titulescu ne-a certat cu toată lumea“, prezentându-i pe rând conflictele la zi cu vecinii, încapățănarea de a fi ostili cu orice preț Germaniei, slugărnicia față de Franța și Anglia (care nu au întârziat să profite de slăbiciunea aceasta), complicitățile cu Rusia sovietică. Avea dreptate Tătărescu? În sfârșit, cu toate că avem unele dovezi concludente, nu știm cât de timpuriu și în ce proporție a fost infiltrată Mișcarea legionară de către comuniști. Noi însă nu vom ezita să atacăm direct aceste subiecte.

Ca o concluzie a observațiilor de mai sus se conturează ideea că posibilitatea apariției surprizelor, în special a marilor surprize care să răstoarne întregi „istorii“, este strâns legată tocmai de felul incomplet sau politizat în care a fost prezentată sau comentată Istoria până acum.

Imaginea regimului democratic

Analiza evoluției statului român între lovitura de stat din 1864 și cea din 1930, din primele două volume, ridică acum o problemă de fond, pe care ne-am obișnuit să o plasăm, încrezători, la anexa mitologiei noastre istoriografice: problema celebrului „instinct colectiv“ al poporului român. Am văzut din primele volume cum au fost create statul național (1859–1861) și statul național unitar (1918–1920) de personalități de excepție, pe un fond de adeziune relativă a populației, mai degrabă condus decât conducătoare. Peste timp, dincolo de activitatea politică a acestor personalități, pare la fel de productivă și infuzia de sentiment patriotic și unionist dată generațiilor de români. Sunt însă câteva momente cruciale care infirmă teza „instinctului colectiv“. În februarie 1859, când bucureștenii, craiovenii și ieșenii se îmbrățișau pe străzi, iar proaspătul domn se ghemuia paralizat de frică, în fundul cupeului său, nu se știa că va urma

un regim autoritar, de camarilă, și aducerea din străinătate a unor instituții ce vor transforma statul modern român într-un organism agresor la adresa propriilor cetățeni. Entuziasmul românilor la momentul Marii Uniri n-a putut previziona marea destrămare care a urmat și incapacitatea guvernanților de a conserva acest stat rotund și firesc, precum și infiltrarea periculoasă a bolșevismului în rândurile muncitorimii și criza economică de care a profitat acesta. În 1928, țărănismul a scos mase de oameni în stradă și le-a mișcat într-un iluzoriu marș spre capitală, fără ca oamenii să simtă marile dezamăgiri naționale pe care i le pregăteau liderii acestuia. Când a fost dată lovitura de stat din 7–13 iunie 1930 și a fost adus Carol II pe Tron, entuziasmul popular și al intelectualității a fost fără precedent. Toți sperau într-o domnie benefică și solidă, aducătoare de belșug. A fost o catastrofă fără precedent, pe toate planurile. În august 1944, în timp ce România era livrată cu brațele ridicate Uniunii Sovietice, populația sărbătorea în stradă terminarea războiului și pacea, când, în realitate, abia atunci începea cel mai cumplit război îndreptat chiar împotriva ei, a populației. În 1968, românii s-au strâns în fața clădirii Comitetului Central al PCR cu un entuziasm spontan derutant, fără să înțeleagă că, exact în acele clipe, tocmai legitimau dictatura paranoică a lui Nicolae Ceaușescu. Pentru revoluția din 1989 nici nu mai este nevoie de detalii – încă suferim la prezent naivitatea noastră de atunci, ca pe o gafă repetată zilnic, pe măsură ce ne lovim de efectele atitudinii noastre din acele zile și nopți de abolire a statului.

Ne întrebăm: când a acționat „instinctul colectiv“? Conseruatorismul proverbial al poporului român se referă la rezistența la modernitate, la scoaterea societății din tipare la care cu chiu cu vai s-a adaptat, la schimbarea ritmului său social. De aceea, în planul mecanismului paradoxal, la sfârșitul fiecărui proces declanșat printr-o schimbare de ritm, rezultatele au fost invers proporționale cu speranțele. Adusă la concretul rezultatului măsurabil, istoria dovedește că revoluția din 1848 a fost un

moment de răscruce pentru poporul român, pentru că i-a schimbat brusc și artificial direcția, iar asasinarea lui Barbu Catargiu – patriotul care a vrut să ducă lucid poporul român pe drumul său firesc – un act mult mai criminal decât suprimarea unui om. În orice analiză asupra istoriei României moderne nu trebuie să se uite nici o clipă că ne-am inaugurat democrația cu asasinarea celui dântâi prim-ministru al țării. O baltă mare de sânge stă sub picioarele noastre și nu încetăm să călcăm cu bocancii în ea. În aceeași baltă s-a scurs și sângele lui I.G. Duca și al lui Corneliu Z. Codreanu, al lui Iorga sau Madgearu, al lui Ion Antonescu, Iuliu Maniu sau Gheorghe Brătianu. Trebuie să înțelegem o dată de ce. Respectul pentru trecut are nevoie de repere autentice și de asumarea adevărului istoric, astfel încât eroii și faptele lor excepționale să nu se mai piardă într-un diluviu de legende mincinoase, diversioniste, politizate până la rizibil.

Pentru început, să privim o scurtă cronologie, să subliniem perioadele în care România a cunoscut regimul democratic și să ne lămurim ce tradiție avem în acest sistem de valori:

1859–1864 – primii ani ai statului român modern; România era condusă printr-un document numit *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris din 1858*, ca expresie a voinței Marilor Puteri Protectoare, nu a voinței națiunii române.

1864–1866 – ca urmare a loviturii de stat date de Alexandru Ion Cuza, se instituie un regim cezarist, de autoritate personală, susținut de o camarilă.

1866–1871 – după lovitura de stat care l-a îndepărtat pe Cuza, este introdusă Constituția democratică, ale cărei prevederi nu pot fi aplicate încă; este o perioadă predemocratică, străbătută de conflicte antidinastice și mari tulburări publice.

1871–1906 – *regim democratic*; familia Brătianu conduce însă ferm statul, din umbră.

1907 – ca urmare a răscoalei instigate din exterior, se introduce *starea de asediu*, care limitează libertățile democratice.

1908–1916 – *regim democratic*.

1916–1922 – perioadă de război și prelungire a *stării de asediu*, cu limitarea libertăților democratice.

1922–1930 – *regim democratic*.

1930–1932 – lovitura de stat din 7–13 iunie 1930 lovește Constituția democratică și introduce sistemul politic dirijat de rege și camarilă.

1933–1937 – reintroducerea *stării de necesitate*, cu restrângerea libertăților democratice.

1938–1940 – dictatură regală.

1940–1944 – dictatură militară, în regim de război.

1944–1947 – regim de ocupație militară sovietică, cu restrângerea sau anularea libertăților democratice.

1947–1990 – dictatură comunistă.

Cele trei dictaturi din perioada 1938–1989 au ocupat 50 de ani din cei aproximativ 130, de când există statul modern român consolidat. Din 1859 până în 1871 au fost 12 ani tulburi și agitați de căutare. Între 1871 și 1930 am avut parte de 59 de ani de încercări democratice, cu destule amendamente, suficient de aproximative, dar totuși în drum spre democrație. Problema este că, pe același interval, în 1877 și 1878, în 1913 și apoi între 1916 și 1919, precum și între 1940 și 1945 am avut parte, în total, de 13 ani de război, situație în care unele libertăți democratice se suspendă sau se limitează, iar democrația funcționează condiționat. Numeroasele decretări ale stării de necesitate limitau principalele drepturi ale omului: la liberă circulație, dreptul de întrunire, libertatea cuvântului (cenzura) și legiferau dreptul autorității de a folosi Armata împotriva cetățenilor turbulenți, dreptul de a aresta fără mandat, de a viola proprietatea în scopul cercetării cauzelor. În anii 1920 și 1921, sub ministrul generalului Alexandru Averescu, am avut un regim pseudomilitar, de urgență, cu toate libertățile democratice limitate în diferite grade. *Așadar, România a cunoscut libertățile democratice*

doar ceva mai mult de 4 (patru) decenii, cu intermitențe, din care cei mai mulți ani au aparținut secolului al XIX-lea. Când privim o astfel de statistică implacabilă, trebuie să înțelegem cu mintea limpede că mentalitățile cetățeanului român de astăzi au fost prea puțin construite de o tradiție democratică. Oricum, peste 86% din populația actuală a României este născută și educată în comunism. Cu atât mai mult, este misiunea cea mai grea să îi modificăm mentalitatea acum, căci țara nu poate aștepta pasiv maturizarea altor generații. Deocamdată, cronologia ne oferă o singură certitudine: înainte de 22 decembrie 1989 am avut o dictatură comunistă de 45 de ani; înainte de aceasta a fost o dictatură militară de 4 ani și înainte de ea o dictatură regală de aproape 3 ani. Înainte de oficializarea regimului dictatorial regal, au mai fost 8 ani de distrugere sistematică a regimului democratic. Numai între 1930 și 1947, într-un interval de 17 ani, s-au dat în România 6 lovituri de stat (1930, 1938, 1940, 1944, 1945, 1947) și au avut loc alte două tentative (1934, 1941). Democrația este, așadar, un moment prea îndepărtat, ca să poată fi un model viu, rămas în memoria colectivă, și de aceea rămâne pentru România o imagine exclusiv istorică, spre deosebire de alte state unde democrația este un eveniment apropiat, conservat în amintirea vie a multor oameni sau în memoria dinamică a unei rezistențe politice împotriva dictaturii. Altfel spus, pentru alte state democrația este *un mod de viață* la care s-a revenit după 1989, nu o nou-tate, ca la noi.

Dacă acceptăm că un individ devine conștient de procesele politico-sociale din jurul său în preajma vârstei de 14 ani, vom constata că martorii democrației române funcționale trebuie să aibă astăzi cam 85 de ani. Ce chip al democrației au văzut ei între 1916 și 1930, de la naștere și până la urcarea lui Carol II pe Tron? Război, greve, regim pseudomilitar, Lege Marțială, partide care apar, câștigă alegerile și dispar, campanii electorale sângeroase, antisemitism, demonstrații de

stradă, sterilitate și bășcălie parlamentaristă, corupție la cel mai înalt nivel politic, două partide majore în luptă, folosind toate mijloacele denigrării. Ce democrație au văzut ei sau cei născuți după 1930? Un rege corupt și o camarilă care manevra partide figurante, un Parlament și un guvern fără nici o autoritate. Să facem apel la mărturia unui contemporan, Nicolae Carandino, director al ziarului *Dreptatea* și atent observator al lumii românești: „Când mă uit înapoi, îmi văd copilăria sfâșiată de Primul Război Mondial, de ocupația germană, tinerețea trăind repercusiunile economice ale crizei din Wall Street și maturitatea suportând succesiv ecourile fascismului, ale hitlerismului. Dar, prin 1930, eram departe de a bănui toate loviturile pe care mi le rezerva destinul. Sensibilitatea noastră juvenilă era grav jignită de manifestările exterioare ale burgheziei posedante. Toate ușile se închideau în fața solicitărilor tinere. Noi trebuia să suportăm, direct și indirect, consecințele crizei mondiale. Pentru cei bogați se deschidea perspectiva dezagreabilă a micșorării dividendelor, a renunțării eventuale la o călătorie în străinătate sau la un *Lincoln*; pentru noi se punea însă, zilnic, problema casei, a pâinii, a familiei întemeiate sub amenințarea lipsei și a mizeriei”². Dacă așa gândea un om de Stânga, ce trebuie să fi fost în mintea lui Corneliu Z. Codreanu? Într-o altă parte a intelectualității, imaginea societății românești interbelice primea nuanțe radicale. Nichifor Crainic a fost unul din purtătorii de cuvânt: „Democrația consumatoare a bunurilor publice și incapabilă să creeze, socialismul parazitar, comunismul amenințător, iudaismul exploator, francmasoneria cu banditismul ei ocult și trădător de neam, abuzul de autoritate și mezalianța de pe Tronul țării – toate au apărut cu masca sfâșiată de viguroasele condeie ale redacției mele”³. Această opțiune radicală avea să

² N. Carandino, *Nopti albe și zile negre*, Ed. Eminescu, București, 1992, p. 144.

³ Nichifor Crainic, *Germania și Italia*, Ed. Cugetarea, București, 1941, p. 9.

domine cel de-al doilea deceniu al perioadei interbelice, deceniul de criză structurală profundă, deceniul prăbușirii politice, economice și teritoriale.

Din întreaga populație matură a României de astăzi, toți cetățenii care sunt mai tineri de 63 de ani s-au născut sub regim dictatorial. Altfel spus, imaginea autentică asupra sistemului democratic în România nu este deținută decât de un număr extrem de restrâns de pensionari. Lipsiți de model autohton și de o tradiție instituțională vie, cu cine și cu ce să reconstruiești sistemul democratic în România? Acesta este și principalul motiv pentru care imaginea despre democrația românească este astăzi aproape exclusiv *ficționară*, continuând să slujească propagandistic cauze politice curente. Totodată, în lipsa unei tradiții democratice autohtone, actualele generații politice caută din nou un model străin.

Este bine să știm unde am greșit. Iluzionându-ne în continuare cu legende, nu vom reuși să schimbăm acest curs nefericit al istoriei. Faptul că sistemul democratic nu a ajuns niciodată la maturitate în România a permis interpretarea libertăților sistemului drept o cale spre abuz, sistemul fiind mereu invocat drept model, iar defectiunile sale mereu folosite pentru „amendamentele“ la uz.

Un alt subiect de imagologie, cu consecințe mai mici în mentalitate, dar cu efecte majore în administrarea statului, este problema liderului. Moartea lui Ionel I.C. Brătianu, cum afirma cu regret Constantin Argetoianu, „a schimbat toată situația politică în România. Ionel Brătianu ajunsese un fel de dictator ocult, care, sub forme constituționale, avea țara în mână“⁴. Într-adevăr, moartea marelui lider liberal lăsa un gol autentic, nu declarativ, în politica românească. Se întâmpla în 1927 ceea ce se întâmplase în 1866, când a plecat domnitorul Cuza, și criza

⁴ Constantin Argetoianu, *Memorii*, vol. VIII, inedit, Ed. Machiavelli, București, 1997, p. 169.

politică a lăsat țara timp de trei luni fără conducere. Două cete de turci dacă intrau atunci în țară, în frunte cu un baș-bulucbaș, ar fi schimbat soarta Principatelor Române, atâta dezordine și lipsă de autoritate se instalase. Șase decenii după moartea lui Brătianu, dispariția lui Nicolae Ceaușescu produce aceeași debandadă. Ce răspuns putem da unui astfel de colaps al autorității, prin dispariția unui om? O posibilă explicație a fost oferită chiar în cazul Nicolae Ceaușescu. Liderii autoritari de tip Cuza, Brătianu, Ceaușescu (cu toate marile deosebiri dintre ei), au reușit să concentreze puterea în mâna lor de o manieră care „a înghițit autoritatea“, politicienii, birocrății și populația canalizându-și speranțele și respectul spre ei, ca sursă unică a puterii. Experiențele zilnice ale cetățeanului în contact cu aparatul birocratic, care au fost mereu o expresie cotidiană a conflictului stat-societate, l-au făcut pe individ să înțeleagă faptul că la conducerea țării se află o personalitate paternală, singura capabilă să rezolve problemele și de care se leagă orice speranță socială. De altfel, așa cum am dezvoltat prin analiză în volumele precedente, statul birocratic și bugetar, pe care l-a avut și încă îl mai are România, nu putea evolua decât prin voința și opera luminată a unui conducător sau prin proiecția falsă în rândurile populației a imaginii lui de lider luminat. A fost și cazul lui Carol II. În ciuda defectelor lui evidente și a trecutului infamant, populația l-a aclamat mult timp. Asta, până s-a trezit fără apărare militară și cu țara sfâșiată teritorial. Același simptom s-a înregistrat și în cazul arestării lui Ion Antonescu. Țara nu i-a acordat nici măcar un oftat. Iată de ce, caracterul improvizat și nesigur al sistemului democratic în România a putut produce căderi politice de o asemenea anvergură în urma dispariției liderului său autoritar și de ce, în ultimă instanță, după Carol II a urmat un general în rezervă cu mari probleme de sănătate și de pregătire politică, considerat însă un „salvator al neamului“. În același plan, s-a înscris și performanța politică a Partidului Național Țărănesc, deosebit de activ și eficient în Opoziție, dar o catastrofă când ajungea la guvernare. După